

زیانیکی سەروو 1 ملیار دۆلاری و هۆکاره‌گانی هەناردەنەکردنەوهی نەوتی هەریمی کوردستان

30-04-2023

نووسەرەگان

مەحموود بابان

کورتە : کۆمپانیا نیودەولەتییه‌گانی بواری نەوت لە هەریمی کوردستان. ئەوان نەوه‌کو تەنیا هەولەکانیان چرکردۆتەوه بۆ دروستکردنی گۆشار، بە‌لکو دامەزراوه‌ی هاوبە‌شیشسان دروستکردوو بۆ کاری هاوبە‌ش بۆ گۆشارکردن لە عێراق و تورکیا بۆ دەستپێکردنەوه‌ی هەناردەکردنی نەوت، چونکە تەنیا بە‌رهه‌مه‌یانی نەوتیان رانه‌گرتوو، بە‌لکو کاره‌گانی هە‌لکۆ‌لینی بیر و ئەو بیرە نەوتیانە‌شیان راگرتوو کە کاریان نێدا دە‌کرد و کارمە‌نده‌کانیان بە‌ بێ‌ مووچە بۆماوه‌ی کە‌متر یاخود زیاتر لە‌ چە‌ند مانگێک ناردوو تە‌وه‌ بۆ ماله‌وه‌ بە‌ ئامانجی کە‌مکردنە‌وه‌ی خە‌رجیه‌کانیان.

زيانه كاني راگرتنى هه ناردده كردنى نوتى هه ريمى كوردستان يهك مليار دؤلار تيپه راندوو و هيشتا ئاسوي هه ناردده كردنه وهى نوت ديار نيه! ئيستا 30ى نيسان 2023 زياتر له مانگي و يهك ههفته يه هه ناردده كردنى نوت راگيراوه سهره پاي ئه وهى هه ردوو لايه نى هه ولير و به غدا ريككه و نتيگان كردوو. چاوه پروانويه كان و به ياننامه ي بهرپرسان بؤ هه ناردده كردنه وهى نوت له كوتاي ههفته ي رابردودا درووست دهرنه چوو. هه ربويهش رؤز به رؤز قه باره ي زيانه كان زؤرت دهن. به شيويه يهك كه ئيستا قوناخيكي نوپيه بؤ كؤمپانيا نيوده و له تيبه كاني بواري نوت له هه ريمى كوردستان. ئه وان نه وهكو ته نيا هه وله كانيان چركردو ته وه بؤ دروست كردنى گوشار، به لكو دامه زراوه ي هاوبه شيشسان دروست كردوو بؤ كاري هاوبهش بؤ گوشار كردن له عيراق و توركي بؤ ده ستپي كردنه وهى هه ناردده كردنى نوت، چونكه ته نيا به ره مه ياني نوتيان رانه گرتوو، به لكو كاره كاني هه لكؤليني بير و ئه و بيره نه وتيانه شيان راگرتوو كه كاريان تيدا ده كرد و كارمه نده كانيان به بن موچه بؤماوه ي كه متر ياخود زياتر له چهن مانگي ناردوو ته وه بؤ ماله وه به ئامانجي كه مكرده وهى خه رجيه كانيان. ئه مهش به واتاي بيكاربووني سه تان كه سي ديكه له نيوخودي كؤمپانيا كان و ئه و كؤمپانيا يانه ديت كه خزمه تگوزاري به جياوازه كانيان له م كه رته دا دا بينده كرد.

له روويه كي ديكه وه، كؤمپانيا كان ته نيا ئه و زيانه يان به رناكه وي ت كه به هؤي راگرتنى هه ناردده كردنه وهى نوت وه ديت، به لكو هه نديكيان كه پشكدارين به هؤي دريژه كيشاني راگرتنه كه و كه مكرده وه و سفر كردنه وهى خه رجيه كاني وه به ره ينان، به هاي پشكه كانيان زياتر داده به زيت.

له راستيدا، هه ناردده كردنه وهى نوت ته نيا كردنه وهى قوفله كان نيه. چونكه له دواي بپاره كاني دادگاي CC اوه قوناخيكي نوچ هاته پيشه وه كه په يوه ندييه كاني نيوان لايه نه جياوازه كاني گوپي. ئه مهش به واتاي گورانكاري له به رزه وه ندييه كان ديت، هه ربويه، دووباره ريككه وتن و ريكخسته وهى به رزه وه ندي لايه نه جياوازه كان له م پرؤسه به دا ورده و كاتي بيويسته، ئه ويش له كاتيكا كه نهك ته نيا هه ريمى كوردستان و عيراق، بگره توركي و جيهانيش به قوناخيكي سه ختي په يوه ندي نيوان لايه نه كان تيده پهن. ليره دا، هه لوه سته له سه ر قه باره ي زيانه كان و گرفتى كؤمپانيا نيوده و له تيبه كان له باره ي دريژه كيشاني راگرتنى هه ناردده كردنه وهى نوت و هؤكاره كاني ريككه كه وتنى لايه نه جياوازه كان ده كه بن.

زيانه كان و خه مى سه ره كي كؤمپانيا نيوده و له تيبه كاني سيكته ري نوت له هه ريمى كوردستان

زيانه كاني راگرتنى نوتى هه ريمى كوردستان له ماوه ي 36 رؤزي رابردودا بؤ هه ناردده كردنى نوت به و نرخه ي له پرؤژه ياساي بودجه ي 2023 ي عيراق به هه ناردده كردنى 400 هه زار به رميل نوت وه ده گاته سه رووي 1 مليار و 8 مليؤن دؤلار و ديار نيه كى بهرپرسه له م زيانه و چؤن قه ره بوو ده كريتته وه!

له كاتيكا نيوه ي ئه م زيانه ئه گه ر زياتريش نه بيت ده كه ويته سه ر كؤمپانيا كان، چونكه هيشتا خه رجيه كانيان بؤ چهن به شي بنه رته ي مانه وه ي كاره كانيان به رده و امه، هه ره وهكو چؤن يهك مانگ و شهش رؤزه داها تي نوتى هه ريمى كوردستان كه [ريزه ي 80% كؤي داها ته كه ي](#) بيكده هي نيت نه ماوه.

چاوه پرواني كؤمپانيا كاني نوت بؤ هه ناردده كردنه وهى نوت له رؤزاني داها توودا كوتاي هات و به يي زانباريه كان هه نديك له كؤمپانيا كان بپاري خؤبان بؤ راگرتنى كاره كانيان بؤ كار كردن له هه لكؤليني بيرى نوت و ته وا كردنى بيره كان كه له م پيشه سازيه دا به Rig Operation ناوده برت راگرت و كارمه نده كانيان به بن موچه بؤ ماوه يه كي كه متر ياخود زياتر له چهن مانگي ناردو ته ماله وه. ئه مهش له پال كه مكرده وه ياخود سفر كردنى خه رجيه كاني وه به ره ينان كه له پلاني سالانه يان ها تووه و به Capex ناوده برت. هه موو ئه مانهش سه ره پاي ناوونى چؤنيه تي وه رگرتنه وهى قه رزه كانيان. له رؤزاني رابردو به ته نيا كؤمپانيا ي گه لف كيستؤن كه له كي لگه ي نوتى شيخان كار ده كات رايگه ياند كه "102 مليؤن دولا ر قه رزيان لاي حكومه تي هه ريمى كوردستانه".

رؤزاني سه ره تاي گرتنه وهى قوفلى بؤري هه ناردده كردنى نوتى هه ريمى كوردستان، كؤمپانيا نه وتييه كان به ته نيا و له رپگه ي و لاتاني خؤبان وه گوشاره كانيان بؤ سه ر لايه نه جياوازه كان ده كرد بؤ ريككه وتن، به لام له 27ى شوبات 2023 دا گه وه كؤمپانيا كاني وهك دي ئين ئو، گه لف كيستؤن، گه نهل ئينرجي، ئيچ كه ي ئين و شاماران كؤمه له يه كيان به ناوي "كؤمه له ي پيشه سازى نوتى كوردستان (APIKUR) راگه باندوو، كه له [ئامانجي كؤمه له كدا چوار خال ها تووه وه](#) " به رودان به هه ريمى كوردستانى عيراق وهك

شونىڭدىكى سەرنجىراكىش بۇ كۆمپانىيەنى نەوت و گاز و دابىنكەرانى خىزمەتگوزارى و ۋەبەرھىنەران؛ بۇ بەرژەۋەندى ھاۋەش و نوپنەرايەتىكىرنى ئەندامانى؛ ۋەك دەنگىكى ھاۋەش و كاريگەر كار بۇ ئەندامانى دەكات لەبەرامبەر ھەموو لايەنە پەيوەندىدارەكان جا چ ھەرىمى كوردستانى عىراق ھەر لايەنكى دىكە بىت، دابىنكىرنى كۆپەندىك بۇ ئەندامەكان بۇ بەشكىرنى زانىارى پەيوەندىدار بە پىشەسازى و باشترىن كىدارەكانى پەيوەندىدار بە چالاكىيەكان و تەندروستى و سەلامەتى و ئاسايش و زىنگە و پابەندبوونى ياساى و بەرپىسارىيە كۆمەلەيەتتەكانى كۆمپانىيەكان.

بەپىيى بىلاۋكراۋەيەكى APIKUR ، لەم دوايىنەدا نامەيەكان بۇ لىژنە پەيوەندىيەكانى دەرەۋە ئەنجومەنى پىرانى ئەمەرىكا (كۆنگرىس) و لىژنە كارووبارى دەرەۋە ئەنجومەنى نوپنەرانى ئەمەرىكا نووسىۋە بۇ پىشكىشكىرنى تىپروانىنى كۆمپانىيە ئەندامەكان سەبارەت بە جىۋىۋىلىتىكى ئىستا، دۆخى ياساى، بودجە، پارەدان و ئاستەنگەكانى ئاسايش لە ناۋچەكەدا، ھەرۋەھا نامەى ھاۋىشۋەيەكان بۇ ۋەزارەتى دەرەۋە بەرىتانىش ناردوۋە.

درىژەكىشنى راگرتنى ھەناردەكردنەۋە نەوت بە ھەر ھۆكارىك بىت زىانكى كەۋرە لە ھەرىمى كوردستان و عىراقىش دەكات لەروۋى زىنگەى ۋەبەرھىنە نەوت و گازەۋە، چۈنكە دۇنيانى كۆمپانىيەكان و ۋەبەرھىنەكان بۇ كار كىرن لە ھەرىمى كوردستان و عىراق لەق دەكات.

ھەرۋەھا، خالىكى دىكە پەيوەست بە كۆمپانىيەكانەۋە ئەۋەيە كە ئەم راگرتنە و درىژەكىشنى، لىكەۋتە دىكە لە سەر بەشكى لە كۆمپانىيەكانى نەوت ھەيە، چۈنكە ھەندىك لە كۆمپانىيەكان پىشكىدارىن و پىشكى كۆمپانىيەكان پەيوەستە بە كاركىرنەنەۋە، بۇ نموۋە گەلف كىستون لەماۋە مانگىكىدا بەرىژە 18.5% بەھاي پىشكەكانى دابەزىۋە، لە رۇژانى رابردوۋا تەنبا بە بىلاۋكردنەۋە بەپاننامەيەك بەھاي [پىشكەكانى كۆمپانىيە گەلف كىستون](#) ، كەپشە 135 خال، كە نىزىمىن ئاستە لەماۋە ئەمسالدا. لەكاتىكىدا لە 1ى نادارى 2023دا بەھاي پىشكەكانى 207 خال بوۋە. لەلەيەكى دىكەۋە ئەم زىانە بۇ ئەۋ كۆمپانىيەكانى كە ۋەبەرھىنەكەكى تاكە كەسىيە ياخود ھى دەۋلەتە، ۋەك گازپروم زىانكى ئەۋتۋى لەسەر سەرمەيە ۋەبەرھىنەكان لە رۇژىكىدا نەكردوۋە، بەلام بەدۇنيەيەۋە بەھاي بىرە نەۋتەكان و كىلگە نەۋتتەيەكان ئەۋ بەھايە رۇژانى پىش 25ى ئادار 2023 ناكات، ئەمەش بەھۋى زىادبوونى مەترسىيەكان و كەمكىرن و سىركىرنى ۋەبەرھىنەكە لەم كىلگانەدا.

ناكۆكى نىۋان لايەنەكان و ھۆكارەكانى ھەناردەكردنەۋە نەوتى ھەرىمى كوردستان

پىشەسازى وزە بەتايىبەتىش نەوت و گاز ۋەك ھەموو كەرتەكانى دىكە ۋابەستە رىككەۋتنى نىۋان لايەنە جىاۋازەكانە. لەم رۇژانەدا جىاۋاز لە رابردوۋ، بەتايىبەتىش لەدۋاى جەنگى ئۇكرائىنا و رووسيا قۇناخىكى نوچ لە پەيوەندىيەكانى ۋلاتان لە بوارى وزەدا ھانۋتە ئارۋە، كە نەۋەكو تەنبا ناسەقامگىرىيە ۋەھلەز و دابەزىكى گەۋرەكى لە نىرخەكان دروست كىرد، بەلكو ۋلاتان قۇناخىكى نوچى پەيوەندىيان بۇ وزە كرتوۋەتەبەر كە لىكەۋتەكى گەۋرەكى دەبىت، بۇ نموۋەش سىزادانى رووسيا لەلەيەن ئەۋروپا و ئەمەرىكاۋە لەروۋى وزەۋە، گەرانى ئەۋروپا بۇ ھوردەكردنى گاز لەدەرەۋەكى رووسيا، پابەندەبوونى سەۋدەيە لە داۋاى ئەمەرىكا بۇ زىادكىرنى بەرھەمەيىنان و دابەزىنى نىرخى نەوت و ھتد لە نموۋەكانى ئەۋەن.

سەرەتا، چاۋەپۋاندەكرا بەھۋى ئەۋ ناسەقامگىرىيەكى لە بازىرى وزە و كوشارى ۋلاتانى ئەمەرىكا و ئەۋروپا ھەيە كە كىپارى رىژەكى سەروۋى 70% نەۋتى ھەرىمى كوردستان ھەۋلىر و بەغدا بگەنە رىككەۋتن، ھەرواش بوۋ، سەرەپاى جىاۋازىيە گەۋرەكان، لەماۋەكى 10 رۇژ رىككەۋتن كرا و چاۋەپۋاندەكرا ھەناردەكردنەۋەكى نەوت دەستپىيكاتەۋە، چۈنكە راگرتنەكە بەھۋى ناكۆكى نىۋان ئەم دوو لايەنەيە بوۋ، بەلام دواتر پىرۇسە ئالۋزەكە دەرەكەۋت، كە پىۋىستى بەرىككەۋتن لەگەل كۆمپانىيەكانى كىپارانى نەۋتى ھەرىمى كوردستان و ئەۋ ۋلاتانەكى بۇى ھەناردە دەرەكەۋت بەكلا بىكىتەۋە، دواتر رىككەۋتن ياخود شىۋازىكى نوچى مامەلكىرن لەگەل كۆمپانىيە نىۋەۋلەتتەيەكانى نەۋتى ھەرىمى كوردستان بىتە ئارۋە. .

ھەرۋەھا، لەدۋاى بەرەۋىپىشچوونى گىتوگۇكان و لىدۋانى بەرپىسانى عىراق چە سەرۋەكەزىران، كوتەبىزى حكومەت و ۋەزارەتى نەۋتى عىراق، رۇژى 29ى نىسان جىگىرى سەرۋەكەزىران بۇ كارووبارى وزە و ۋەزىرى نەۋتى عىراق دوۋبارە ئامازەكى بەۋەكىرد كە رۇژانى داھاتوۋ ھەناردەكردنەكە دەستپىيكاتەۋە بەلام ۋادەرنەچۋو.

لەپاستىدا، دوۋبارە دەستپىيكردنەۋەكى نەۋتى ھەرىمى كوردستان لەرىگەكى سۆمۋ سەرەپاى رىكارەكان گۇپانكارىيەكى گەۋرە لە بەرژەۋەندى لايەنەكان دەكات، چۈنكە نىرخى سۆمۋ جىاۋازە لەۋ نىرخەكى نەۋتى ھەرىمى كوردستان پىفرۇشراۋە، ئەگەر بە نىرخى نەۋتى كەركوك بىت ۋەك لەماۋەكانى پىشۋودا ئامازەكى بۇكرا، كە دوو بۇ سى دۇلار لەخوار نىرخى نەۋتى بىرىننەۋە مامەلەكى پىۋەدەكەرت، ئەۋا

نەوتى ھەرىمى كوردستان بە 76 دۆلار بفرۇشرىت، لەكاتىكدا پىشتر بە 12 بۇ 20 دۆلار كەمتر دەفرۇشرا، بەماناى جياواى رۇژانەى 7 مليۇن دۆلار دىت.

ئىستا و تارادەيەك رىككەوتنە نىوخۇبىيەكان چ لە عىراق بىت ياخود لە ھەرىمى كوردستان پىشكەوتنى بەخۇوۋە بىنيوۋە و گەشتوۋەتە قۇناخى ئامادەكردن بۇ ھەناردەكردنەۋەى نەوت، تەننات رىككەوتنى سۇمۇ و كىرپارەكانىش، بەلام پىدەچىت چۇن توركىا بەداۋابەكى عىراق قوفلى بۇرىيەكەى گرتەۋە، بەھەمان شىۋە ھەمان قوفلەكە نەكاتەۋە، چۈنكە سەختە بۇ توركىا لەم قۇناخەدا بەچوونە ژىربارى ھەناردەكردنەۋەى نەوت بەبى رىككەوتن لەسەر شىۋازى دانەۋەى 1.47 مليار قەربوۋى دادگا بە عىراق و پىرۇسەى بەردەۋامبوۋنى دادگا ICC بۇ ماۋەى 2018-2023، كە بىرپارە پىشقەچوون بەخۇۋە بىنىت، لەكاتىكدا بەپى زانىبارىيەكان ھىشتا ۋەزارەتى نەوتى عىراق نامەى فەرمى نەناردوۋە بۇ توركىا، بەلام لە دادگاى نىۋىۋىرك داۋاى لەسەر توركىا تۆماركردوۋە بۇ پابەندبوۋنى بەو قەرەبوۋوۋەى كەوتوۋەتە ئەستۆى بەھۆى ھەناردەكردنەۋەى نەوتى ھەرىمى كوردستانەۋە، ئەمە سەرەراى ئەۋەى پارتى دەسەلاتدار لە دوو ھەفتەى داھاتوۋدا ھەلبۇزاردنىكى چارەنوۋسازى لە پىشە، ھەربۇبەش چاۋەرواندەكرىت ھەناردەكردنەۋەى نەوتى ھەرىمى كوردستان بە كەركوكىشەۋە، ئەگەر بەغداد سازش نەكات ئەۋا بەدلىيايەۋە درىژە دەكىشيت بۇ داۋاى يەكلاۋوۋنەۋەى دەنگەكان لە ھەلبۇزاردنى 14 ئايار 2023 توركىا.

كۆتايى

لەماۋەى دوو دەيەى رابردوۋدا، ۋەبەرھىنانى ملياران دۆلار لە كەرتى پىشەسازى نەوتى ھەرىمى كوردستان و بەرھەمھىنانى نىكەى 500 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇژانە، لەگەل بەرھەمھىنانى 500 مليۇن پىن سىجا گاز بە سەرمايەى ۋەبەرھىنانى دەرەكى نەبۋايە نەدەھاتە دى، ھەرۋەكو چۇن ھەفتەى رابردوۋو ھەمىد جەغفەر، بەرپۇبەرى گىشتى كرىست پىرۇلپۇم ئامازەى بەۋەكرد " ئىمە دەزانىن ناكۆكى ياساى ھەيە، كە پەنا بۇ دادگا نىۋىۋىوانى براۋە، بەلام ئەمە بۇ راكىشانى سەرمايەى ۋەبەرھىنان باش نىيە، ھەرۋەھا ئەگەر عىراق دادگا بباتەۋە، بەلام ئەمە پىۋىستە لە يەكەم شۇۋىن چارەسەر بىكرىت، بۇ ئەۋەى نەبىتە بەشكىك لەباركرانى و ھاننەدانى ۋەبەرھىنان لە كەرتى وزە و كەرتەكانى دىكەش".

درىژەكىشانى ھەناردەنەكردنەۋەى نەوتى ھەرىمى كوردستان، جگە لەو زىانە مليار دۆلارىيەى كە رۇژانەش زياتر دەكات، كارىگەرى گەرەى لەسەر ژىنگەى ۋەبەرھىنان نەۋەكو تەنيا لە كەرتى نەوت بەلكوۋ لەكۆى كەرتەكانى دىكەش دەكات، كە وردە وردە لىكەۋتەكانى دەرەكەۋىت.

ھەرۋەھا، پىۋىستە بەرەۋپىشچوون لە دانوستاندنەكانى سى قۇلى ئەنقەرە بەغدا ھەۋلىر بىتە ئاراۋە، چۈنكە دواچار ئەگەر زىانەكان پىش رىككەوتنى 4 نىسان 2023 بە تەنيا بۇ ھەرىمى كوردستان بوۋىت، ئەۋا ئىستا و لەو رۇژە بەداۋاۋە بەر ھەموو گەلى عىراق دەكەۋىت، چۈنكە پابەندى عىراق بە ھەناردەكردنەۋەى 400 ھەزار بەرمىل كەوتوۋەتە دەستى سۇمۇۋە.

لەكۆتايىدا، ھەموو چاۋەكان لەسەر ھەۋالى دەستپىكردنەۋەى ھەناردەكردنەۋەى نەوتە بۇ بەندەرى جەھان، ئەگەر دەستپىكردنەۋەى ھەناردەكردن بەكەۋىتە داۋاى ھەلبۇزاردنى توركىاۋە، ئەۋا بە دلىيايەۋە جارىكى دىكە گۇرانكارى لە بالانسى ھىز دىتەۋە ئاراۋە، ئەمجارەش قۇناخىكى نوپى دانوستاندن دىتە ئاراۋە، بەلام ھەر چۇنىك بىت رۇژ بە رۇژ زىانەكان زياتر دەكات.